

بررسی الگوهای تدریس برتر با محوریت تحلیل محتوای کتاب درسی سلامت و بهداشت ۱۴۰۲

ساناز اکبری^۱، اکرم نجفی^۲

ادبیر زیست، sanaz71akbari@gmail.com

ادبیر زیست najafi.mashbio@gmail.com

چکیده

هدف از انجام این نوشتار تحلیل ساختار و عناصر سازنده کتاب سلامت و بهداشت پایه دوازدهم چاپ ۱۴۰۲ می باشد. جهت تحلیل محتوا تمامی جملات، اهداف جزئی ساختار، تصاویر و فعالیت های کتاب به عنوان مورد مطالعه انتخاب شد. تکنیک تحلیل محتوا برای بعد بیرونی کتاب استفاده از ابزار فهرستی پرسشنامه، بررسی وضعیت ظاهری کتاب با استفاده از ابزار فهرستی پرسشنامه، تحلیل اهداف بر اساس طبقه بندی بنجامین بلوم، تحلیل هدف های کلی تربیتی با استفاده از ابزار فهرستی پرسشنامه، تحلیل متن نوشتاری کتاب براساس دیدگاه گیلفورد و تحلیل تصاویر کتاب با استفاده از ضریب I انجام شد. نتایج نشان داد که محتوای این کتاب با کتاب های سال قبل ارتباطی ندارد و در کتابهای سال قبل کتابی پیش نیاز این کتاب محسوب نمی شود. همچنین این کتاب هیچ نقش تکمیل کننده ای با کتاب های دیگر در این پایه ندارد و کتاب های مختلف در پایه ی دوازدهم از درجه دشواری یکسانی برخوردار است. بنابراین طبق تحلیل ما در این کتاب فقط به یکی از حیطه های سه گانه در اهداف جزئی توجه شده و شاید این موضوع و حجم زیاد مطالب کتاب باعث عدم انگیزه و علاقه در فراگیران طبق نظر ارزیابان می شود. همچنین بیشترین طیف سوالات کتاب در طیف تفکر واگرا با درصد فراوانی ۴۳/۷ قرار دارد و بعد از آن بیشترین درصد فراوانی با عدد ۳۵/۸ متعلق به حافظه ی شناختی است.

واژگان کلیدی: تحلیل، محتوا، سلامت و بهداشت، گیلفورد، بلوم

۱- مقدمه

رشد و توسعه هر جامعه در کلیه ابعاد فرهنگی، اقتصادی، اجتماعی و سیاسی متأثر از نیروی انسانی آن است. در این میان آموزش از عوامل اصلی در تربیت نیروی انسانی به شمار میرود. نقش و اهمیت آموزش و یادگیری در حال حاضر به ویژه در جوامع پیشرفته امری بدیهی و آشکار است. آموزش از هر نوع که باشد از طریق تفکر، تصمیم گیری، طراحی و برنامه ریزی مناسب میتواند به یادگیری بهتر بینجامد. این امر به ضرورت برنامه ریزی در هر نوع آموزش اعم از رسمی و غیر رسمی اشاره دارد (میرزا بیگی، ۱۳۹۸).

یک مدل آموزشی می تواند رهبران مدرسه، معلمان و دانش آموزان را با اهداف مشترک، درک مشترک از چگونگی دستیابی به اهداف و واژگان مشترک برای بحث در مورد پیشرفت متحد کند. با این حال، یک فرآیند اجرای ضعیف برنامه ریزی شده می تواند باعث شکاف هایی شود که سال ها طول می کشد تا بهبود یابد. (پاریس ۱ و همکاران، ۲۰۲۰)

از آنجا که نظام آموزشی در کشورمان متمرکز است، یقیناً یکی از مولفه های مهم در آموزش، برنامه های درسی رسمی و به تبع آن، کتاب و اسناد رسمی است (در برنامه ریزی متمرکز تصمیم گیری در مورد عناصر برنامه درسی از جمله انتخاب عناوین دروس، سرفصل ها و منابع برای هر رشته توسط سازمان یا شورای در راس وزارت آموزش و پرورش، وزارت علوم و یا بهداشت و درمان انجام می شود (دهقانی، ۱۳۹۶). یکی از مشکلات آموزش و برنامه درسی دروس و رشته ای مختلف آن است که حجم دانش اطلاعات و یافته های علمی به طور انفجار آمیزی در حال افزایش است. در حال حاضر در جامعه ما، اکثر کتابهای درسی و اغلب خواندنی های آزاد علمی، تالیف داخلی در نحوه ارائه و سازماندهی محتوا، توجه خود را غالباً به دانش افزایی محدود ساخته اند. حال چنان که میدانیم ارائه دانش

¹ Paris

و اطلاعات به اولین طبقه از حیطه شناختی مربوط میشود. چنین محتوایی معمولاً نمیتواند در پرورش مهارتهای ذهنی همچون کاربرد، تجزیه و تحلیل و یا در رشد ابتکار عمل و خلاقیت و تفکر یادگیرندگان و مخاطبین کتاب تاثیر چندانی داشته باشد (میرزا بیگی، ۱۳۹۸). تنوع ممکن است چاشنی زندگی باشد، اما وقتی نوبت به کیفیت آموزشی می رسد، متأسفانه تنوع در مدرسه به این معنی است که برخی از کودکان تجربه کلاسی بدتری نسبت به دیگران دارند. در ایالات متحده و خارج از کشور، محققان دریافته‌اند که ثبات کیفیت آموزشی چیزی است که سیستم‌های مدارس را با عملکرد بالاتر از عملکرد پایین‌تر متمایز می‌کند (نواک^۲، ۲۰۱۹).

راه رسیدن به الگوی برتر تدریس، استفاده از خدمات آموزشی به روز است. شیوه ارائه خدمات آموزشی برنامه درسی مناسب در این نهاد باید به نحوی باشد که احساس امنیت در دانش آموزان شکل گرفته و در نتیجه آن فرد به لحاظ روانی پذیرای یادگیری در حد بالا شود. (متالیدو^۳، ۲۰۱۹) از این رو از جمله عملیات های حساس که منجر به بهبود ارائه خدمات می گردد مدیریت این خدمات است چراکه این نهاد آموزشی با بشر در ارتباط بوده و اصل فعالیت آنان بر پایه پروراندن افراد آنها با هدف مبدل ساختن آنان به افرادی خلاق، با ابتکار و ... است که نقش بسیار مهمی در آینده جامعه بر عهده دارند (لی^۴ و همکاران، ۲۰۱۸). چنانچه در ارائه و شیوه خدمات این نهاد های آموزشی سهل انگاری ایجاد گردد، اولین متضرران این سهل انگاری خود این نهاد ها هستند ولی، این ضرر که حاصل بی برنامه گی، عدم مسئولیت پذیری کارکنان و مسئولین و ... در حین خدمت رسانی به دانش آموزان و در نهایت نداشتن کیفیت عالی آموزشی است، جامعه را نیز مشمول خود قرار می دهد. (یانگ و پاترسون^۵، ۲۰۱۶).

تدریس برتر و یادگیری دو روی یک سکه هستند. قابل قبول ترین معیار اندازه گیری یک تدریس خوب، میزان آموختنی است که دانش آموز یاد می گیرد (ساناگیتا^۶، ۲۰۱۵). با توجه به شرایط رقابتی امروزه و پیشرفت شیوه های آموزشی و ... کار و عملکرد نهادهای آموزشی و پرورش که تضمین کننده آینده جامعه هستند بسیار سخت و مشکل شده است. این مهم زمانی با موفقیت رو به رو می شود که با استفاده از روش های موثر آموزشی، همه جنبه های روحی، اخلاقی، اجتماعی و فرهنگی و ... در هر فرد پرورش یابد (احمدی، ۱۳۸۹).

معلمان نقش مهمی در بهبود یادگیری دارند. فراتر از هر عامل مدرسه محور دیگری، اثربخشی معلم مهم ترین پیش بینی کننده یادگیری دانش آموزان است. اما جهان با کمبود معلم مواجه است. بر اساس گزارش یونسکو، ۶۹ میلیون معلم برای ارائه آموزش ابتدایی و متوسطه به هر کودک تا سال ۲۰۳۰ نیاز است (یازیسسی، ۲۰۲۱). علاوه بر این، تعداد زیادی از معلمان دانش یا مهارت های آموزشی لازم برای آموزش مؤثر را ندارند، که در نهایت بر یادگیری کودکان تأثیر می گذارد (گانگولی^۷، ۲۰۲۰). COVID-19 چالش های بی سابقه ای را برای معلمان ایجاد کرده است زیرا آنها مجبور شده اند برنامه درسی و حمایت خود را با دانش آموزان تطبیق دهند و در عین حال شیوه های جدید آموزش از راه دور را نیز یاد بگیرند (هارتمن^۸، ۲۰۱۰). حمایت از آموزش با کیفیت ضروری است زیرا نتایج یادگیری را بهبود می بخشد، تعداد کودکان خارج از مدرسه را کاهش می دهد (ذوقی، ۲۰۲۲) و دانش آموزان را در مسیر موفقیت قرار می دهد. محققین تدریس با کیفیت را به عنوان یک حوزه اولویت مشخص می کند و هدف آن سرمایه گذاری بر روی معلمان و تدریس با کیفیت در همه کشورهای شریک است (اندروجاسکی^۹، ۲۰۱۹).

² Novak

³ Metallidou

⁴ Li

⁵ Young, Paterson

⁶ Santagata

⁷ Ganguli

⁸ Hartman

⁹ Andrzejewski

دوین کتفرس ملی مطالعات خانواده و مدرسه

در زمینه تحلیل کتاب سلامت و بهداشت پژوهش دیگری بجز یک مورد انجام نگرفته است. لذا پیشینه مرتبطی در بررسی کتاب سلامت و بهداشت پایه دوازدهم یافت نشد، تنها یک مورد پژوهش در سال ۱۴۰۰ توسط آقای محمدرضا تبادار از نظر تحلیل محتوای کتاب سلامت و بهداشت از نظر میزان یادگیری فعال دانش آموزان بر اساس تکنیک ویلیام رومی انجام شده که در این تحقیق ۲۲۵ تصویر از ۲۴۱ تصویر کتاب، در مقوله غیر فعال قرار گرفتند و فقط ۳ تصویر از ۲۴۱ تصویر در مقوله فعال قرار گرفتند. بعبارتی حدود ۹۳ درصد از تصاویر کتاب به شیوه ی غیرفعال طراحی شده اند (محمدرضا تبادار، ۱۴۰۰).

متاسفانه کتابهای درسی به اندازه اهمیت و نقش آنها در فرایند یاددهی یادگیری مورد توجه قرار نگرفته است. همان گونه گومز (۲۰۰۹) از عدم توجه جدی معلمان به تجزیه و تحلیل کتابهای درسی انتقاد کرده و میگویند "به نظر میرسد معلم بیشترین وقت کلاسش را به کار با کتاب درسی اختصاص میدهد ولی بندرت اقدام به تجزیه و تحلیل مواد درسی مینماید در حالیکه این کار ضروری است." به همین جهت بررسی مستمر محتوای کتابهای درسی لزوماً باید از طریق مطالعه و بررسی و وضعیت موجود آغاز شود تا ضمن شناخت مسائل و مشکلات موجود، راه حلهای مناسب پیش بینی و ارائه گردند (کیامنش ۱۳۷۷). با توجه به اهمیت و ضرورت تحلیل از منظر تناسب با اسناد بالادستی آموزش و پرورش، ساختار کتاب درسی، رویکرد نظری، تدریس و یادگیری پذیری ما در این پژوهش برآن شدیم تا موارد ذکر شد را با استفاده از ابزار فهرستی پرسشنامه، بررسی وضعیت ظاهری کتاب با استفاده از ابزار فهرستی پرسشنامه، تحلیل اهداف بر اساس طبقه بندی بنجامین بلوم، تحلیل هدف های کلی تربیتی با استفاده از ابزار فهرستی پرسشنامه، تحلیل متن نوشتاری کتاب براساس دیدگاه گیلفورد و تحلیل تصاویر کتاب با استفاده از ضریب I بدست آوریم. لذا سوالاتی که در این مطالعه در پی پاسخ بدان هستیم به شرح زیر است:

۱. آیا وضعیت ظاهری کتاب موجب تسهیل، تعمیق و تحکیم یادگیری در دانش آموز میشود؟
۲. اهداف آموزشی و تربیتی کتاب با کدام سطح و طبقه اهداف آموزشی بلوم متناسب است؟
۳. محتوای کتاب سلامت و بهداشت تا چه اندازه نقش مکمل با اهداف آموزشی کتب همان پایه و پایه های قبلی دارد؟
۴. آیا متن نوشتاری کتاب سلامت و بهداشت با چه بعدی از شاخصهای خلاقیت گیلفورد متناسب است؟
۵. آیا تصاویر کتاب قدرت و توانایی اندیشیدن را در فراگیران افزایش میدهد یا کاهش؟

۲. روش پژوهش

پژوهش حاصل از رویکرد پژوهشی کیفی و کمی و جامعه آماری شامل سلامت و بهداشت پایه دوازدهم سال ۱۴۰۱ است. برای این تحلیل تمام جملات نوشتاری متن کتاب، جملات نوشتاری فعالیت ها، تصاویر و نمودارها برای این تحلیل استفاده شد. همچنین برای بررسی و تحلیل کتاب مورد پژوهش از ابزارهای فهرستی پرسشنامه، طبقه بندی بنجامین بلوم، دیدگاه گیلفورد و ضریب درگیری I استفاده کردیم. برای ابزار فهرستی پرسشنامه از مقیاس لیکرت استفاده کردیم همچنین از دبیران رسمی و باتجربه در درس سلامت و بهداشت برای پاسخ دهی به پرسش ها کمک گرفتیم. با استفاده از شاخص فعالیت گیلفورد بعد اعمال ذهنی که شامل چهار گروه فعالیت حافظه، شناختی، تفکر هم گرا، تفکر واگرا، ارزشیاب با استفاده از جملات کتاب بررسی شد. تمامی اهداف کتاب با استفاده از حیطه های سه گانه اهداف بلوم با استفاده از سه حیطه عاطفی، شناختی، روانی - حرکتی اهداف آموزشی را قرار دادیم. در این تحلیل و پژوهش محتوا و اهداف آموزشی کتاب سلامت و بهداشت از حیطه اهداف یادگیری بلوم تحلیل و بررسی شد.

انتخاب معیار توصیف و طبقه بندی بر اساس معیار توصیف: جهت تحلیل محتوا تمامی جملات، اهداف کلی و جزئی آموزشی ساختار، تصاویر و فعالیت های کتاب به عنوان مورد مطالعه انتخاب شد. تکنیک تحلیل محتوا برای بعد بیرونی کتاب استفاده از ابزار فهرستی پرسشنامه، بررسی وضعیت ظاهری کتاب با استفاده از ابزار فهرستی پرسشنامه، تحلیل اهداف بر اساس طبقه بندی بنجامین بلوم، تحلیل هدف های کلی تربیتی با استفاده از ابزار فهرستی پرسشنامه، تحلیل متن نوشتاری کتاب براساس دیدگاه گیلفورد و تحلیل تصاویر کتاب با استفاده از ضریب درگیری I انجام شد. در طبقه بندی هم از روش جعبه ای و هم انباشتی استفاده شد.

۳. یافته ها

در پژوهش حاضر تحلیل محتوا کتاب سلامت و بهداشت، چاپ ۱۴۰۱ با روش ابزاری طرح پرسشنامه، مقیاس گیلفورد و بنجامین بلوم و ضریب درگیری I انجام شد. که به شرح زیر جداول و نتایج را می آوریم.

جدول ۱_ ارتباط طولی محتوای کتاب درسی

ردیف	سوالات	خیلی کم	کم	تا حدودی	زیاد	خیلی زیاد
۱	تا چه میزان روش تنظیم محتوای عمودی کتاب مطلوب است؟	۲	۳	۲	۳	
۲	تا چه میزان کتاب پایه های پایینتر، پیش نیازهای کتاب پایه مورد نظر را تامین کرده است؟	۲	۷	۱		
۳	تا چه میزان ارتباط عمودی کتاب درسی مورد نظر با کتب درسی در دوره های بعد را رعایت کرده است؟	۲	۴	۳	۱	

جدول ۱ : با توجه به اینکه ما در این تحقیق تا حدودی را خنثی در نظر می گیریم حدود ۵۰٪ برای سوال یک و ۹۰٪ برای سوال دو و ۶۰٪ برای سوال سه رای داده اند و رای ارزیابان بیشتر در محدوده ی خیلی کم و کم قرار می گیرند، از این پرسشنامه و محتوای آن اینگونه در نظر می گیریم که کتاب سلامت بهداشت با کتاب های سال قبل ارتباط چندانی ندارد و کتاب های سال های قبل پیشنهاد این کتاب محسوب نمی شوند.

جدول ۲_ ارتباط عرضی محتوای کتاب درسی

ردیف	سوالات	خیلی کم	کم	تا حدودی	زیاد	خیلی زیاد
۱	تا چه میزان سایر کتاب های درسی مورد نظر، نقش مکمل جهت اهداف آموزشی پایه دوازدهم را دارند؟	۲	۴	۳	۱	

۲	تا چه میزان کتاب مختلف پایه مورد نظر از درجه دشواری یکسان برخوردار هستند؟	۲	۵	۳
۳	تا چه میزان روش تنظیم محتوای بین کتب مختلف مناسب است؟	۱	۷	۱

جدول ۲: با توجه به اینکه ما در این تحقیق تا حدودی را خنثی در نظر می گیریم برای سوال یک حدود ۶۰٪ ارزیابان رای خیلی کم و کم صادر کرده اند این کتاب نقش مکمل با اهداف آموزشی کتاب های دیگر همان پایه دوازدهم ندارد. برای سوال دو حدود ۳۰٪ ارزیابان رای کم و خیلی کم صادر کردند که ۲۰٪ دیگر رای زیاد صادر کردند، پس نتیجه می گیریم کتاب های مختلف پایه دوازدهم از درجه دشواری یکسانی برخوردارند. برای سوال سه چون هفت نفر از ده نفر ارزیاب در محدوده ی خنثی قرار می گیرند نتیجه گیری خاصی در نظر نمی گیریم.

جدول ۳- تحلیل اهداف براساس هدف های کلی تربیتی با استفاده از ابزار فهرستی پرسشنامه

ردیف	سوالات	خیلی کم	کم	تا حدودی	زیاد	خیلی زیاد
۱	باتوجه به کتاب سلامت بهداشت آیا محتوای تنظیمی باعث ایجاد انگیزه برای حفظ سلامت خود و دیگران در دانش آموزان می شود؟	۴	۲	۳	۱	
۲	باتوجه به کتاب سلامت بهداشت آیا محتوای تنظیمی با علایق فراگیران و اهداف آموزشی هماهنگی دارد؟	۴	۲	۲	۲	
۳	باتوجه به کتاب سلامت بهداشت آیا محتوای تنظیمی نیازهای سلامت جسمانی دانش آموزان را رفع می کند؟	۴	۲		۴	
۴	همکاران محترم باتوجه به کتاب سلامت بهداشت آیا محتوای کتاب از انعطاف لازم برخوردار است؟	۱	۱	۶	۲	

				۳	۳	۵	باتوجه به کتاب سلامت بهداشت آیا محتوای تنظیمی کتاب متناسب با نیازهای سلامت روانی دانش آموزان است؟
				۵	۱	۲	باتوجه به کتاب سلامت بهداشت آیا محتوای تنظیمی به گونه ای است که دانش آموزان را از سوق یافتن به سمت اعتیاد باز دارد؟
				۳	۱	۲	آیا محتوای کتاب بهداشت و سلامت به گونه ای است که دانش آموزان اصول ارگونومی را در زندگی خود رعایت کنند؟
				۲	۳	۲	آیا محتوای کتاب بهداشت و سلامت به گونه ای است که دانش آموزان ازدواج و انتخاب های صحیح و سالمی داشته باشند،

جدول ۳: محدوده ی تا حدودی را خنثی در نظر می گیریم. با توجه به رای ۶۰٪ سوال یک محتوای کتاب سلامت و بهداشت باعث ایجاد انگیزه در فراگیران برای حفظ سلامتی خود و دیگران نمی شود. در سوال دو باتوجه به رای ۶۰٪ کم و خیلی کم اهداف کلی تربیتی کتاب سلامت و بهداشت با میزان علایق فراگیران و اهداف آموزشی فراگیران متناسب نیست. با توجه به رای ۶۰٪ سوال سه کتاب سلامت و بهداشت نیازهای سلامت جسمانی دانش آموزان را برآورده نمی سازد. باتوجه به اینکه به رای یکسان ۲۰٪ ارزیابان درگزینه کم و زیاد پرسشنامه تحلیل و نتیجه خاصی در رابطه با انعطاف کتاب حاصل نشد. با توجه به رای ۶۰٪ ارزیابان در سوال پنج محتوای کتاب سلامت و بهداشت، نیازهای سلامت روانی فراگیران را بر آورده نمی سازد. با توجه رای ۶۰٪ سوال شش این کتاب فراگیران را از سوق یافتن به سمت اعتیاد باز نمی دارد. در سوال هشت با توجه به رای ۴۰٪ خیلی کم و کم در مقابل رای ۲۰٪ ارزیابان متن کتاب تا حدودی باعث رعایت ارگونومی در فراگیران می شود. در سوال هشت باتوجه به رای ۵۰٪ کم و خیلی کم فراگیران در مقابل رای ۲۰٪ زیاد، محتوای کتاب سلامت و بهداشت باعث ازدواج صحیح و سالم نمی شود.

جدول ۴_ تحلیل وضعیت ظاهری کتاب

ردیف	سوالات	خیلی کم	کم	تا حدودی	زیاد	خیلی زیاد
۱	اندازه و مقطع کتاب تا چه اندازه مناسب دانش آموزان پایه دوازدهم هست؟		۳	۱	۴	۲
۲	طراحی جلد کتاب را تا چه اندازه مناسب ارزیابی می کنید؟	۱	۱	۲	۶	
۳	جنس جلد کتاب را تا چه اندازه مناسب ارزیابی می کنید؟		۶	۲	۲	
۴	کیفیت صحافی را تا چه اندازه مطلوب ارزیابی می کنید؟	۱	۲	۳	۴	
۵	تا چه حدودی اصول نشانه گذاری در کتاب رعایت شده است؟			۴	۳	۳
۶	رسم الخط کتاب را تا چه میزان مناسب مخاطبین ارزیابی می نمایید؟			۳	۴	۳
۷	تا چه میزان محتوا سلیس و روان نگارش شده است؟			۲	۴	۴
۸	تاچه میزان رنگ و فرم کتاب مناسب با علایق دانش آموزان است؟		۳	۴	۳	

جدول ۴: باتوجه به خنثی گرفتن تا حدودی اندازه و مقطع کتاب طبق رای ارزیابان در سوال یک مناسب می باشد. با توجه به رای ۶۰٪ سوال دو طراحی جلد کتاب سلامت و بهداشت مناسب ارزیابی می شود. در سوال سه با توجه به رای ۶۰٪ ارزیابان جنس جلد کتاب

مناسب ارزیابی نمی شود. در سوال چهار با توجه به رای ۴۰٪ زیاد و خیلی زیاد در مقابل رای ۲۰٪ کم و خیلی کم کیفیت صحافی تا حدودی خوب ارزیابی می شود. در سوال پنج با توجه به رای زیاد و خیلی زیاد ۶۰٪ ارزیابان اصول نشانه گذاری کتاب رعایت می شود. در سوال شش با توجه به رای ۷۰٪ ارزیابان رسم الخط کتاب رعایت شده است. در سوال هفت با توجه به رای ۸۰٪ زیاد و خیلی زیاد ارزیابان محتوای کتاب سلیس و روان نگارش شده است. در سوال هشت با توجه به رای مساوی در محدوده ی زیاد و کم تحلیل خاصی انجام نمی گیرد.

جدول شماره ۵- نحوه تحلیل اهداف براساس هدف های کلی تربیتی با چند ارزیاب

اهداف درسی	حیطه	طبقه یا سطح
درس اول	شناختی	دانش
	شناختی	دانش
	شناختی	دانش
	شناختی	دانش
	شناختی	دانش
	شناختی	دانش
	شناختی	دانش
	شناختی	دانش
	شناختی	دانش
	شناختی	دانش
درس دوم	شناختی	دانش
	شناختی	دانش
	شناختی	دانش
	شناختی	دانش

تغذیه سالم چه نقشی در زندگی روزمره دارد؟	شناختی	کاربرد
--	--------	--------

دانش	شناختی	انواع مواد مغذی برای بدن را نام ببرید؟	درس سوم
دانش	شناختی	نقش کربوهیدرات ها در بدن چیست؟	
دانش	شناختی	انواع ویتامین های محلول در چربی را نام ببرید؟	
ارزشیابی	شناختی	دو نوع چربی اشباع و غیر اشباع را مقایسه کنید.	
ارزشیابی	شناختی	دو نوع پروتئین ناقص و کامل را مقایسه کنید.	
دانش	شناختی	انواع ویتامین ها را همراه با مثال نام ببرید.	
دانش	شناختی	منابع تامین آب بدن به جز آب آشامیدن را نام ببرید؟	
دانش	شناختی	۶ گروه مواد غذایی را نام ببرید؟	
ارزشیابی	شناختی	هرم مواد غذایی را از نظر حجم تفسیر کنید.	
ارزشیابی	شناختی	سه اصل تغذیه سالم را نام ببرید.	
درک و فهم	شناختی	سه اصل تغذیه سالم را توضیح بدهید.	
دانش	شناختی	آداب صحیح خوردن و آشامیدن در فرهنگ اسلامی را نام ببرید.	
درک و فهم	شناختی	سو تغذیه ناشی از کمبود ریز مغذی ها مانند آهن ، روی ، کلسیم ، ویتامین A، ید ، ویتامین D و روی چه عواقبی را بدنبال دارد؟	
دانش	شناختی	منابع تامین ریز مغذی های مورد نیاز بدن را نام ببرید.	
دانش	شناختی	عوامل چاقی را نام ببرید.	درس چهارم
درک و فهم	شناختی	هریک از عوامل ایجاد کننده چاقی را توضیح دهید	
درک و فهم	شناختی	شاخص توده بدنی خود و اعضای خانواده خود را بدست آورید.	
دانش	شناختی	چه افرادی باید هرچه سریعتر برای کاهش وزن خود اقدام کنند.	

دانش	شناختی	اصول کاهش وزن را نام ببرید.	درس پنجم
دانش	شناختی	قانون تعادل انرژی چیست؟	
دانش	شناختی	بهداشت مواد غذایی را تعریف کنید؟	
دانش	شناختی	اصول بهداشتی در جلوگیری از آلودگی و فساد مواد غذایی را نام ببرید؟	
دانش	شناختی	فساد غذایی چیست؟	
دانش	شناختی	عوامل ایجاد فساد غذایی کدامند؟	
درک و فهم	شناختی	بیماریهای ناشی از غذا سه دسته اند آنها را توضیح دهید.	درس ششم
دانش	شناختی	به طور کلی بیماری ها به چند دسته تقسیم می شوند؟ نام ببرید.	
دانش	شناختی	انواع بیماری های قلبی و عروقی را نام ببرید.	
درک و فهم	شناختی	درباره ی بیماری عروق کرونر قلب توضیح دهید.	
دانش	شناختی	چند مورد از عوامل خطر ابتلا به بیماری های قلبی و عروقی را نام ببرید.	
سازماندهی ارزش ها	عاطفی	فشار سیستولی و دیاستولی را باهم مقایسه کنید.	
سازماندهی ارزش ها	عاطفی	LDL و HDL و تری گلیسیرید را مقایسه کنید.	
دانش	شناختی	اسید چرب ترانس چیست؟	
دانش	شناختی	چند مورد از اقدامات اولیه سکته ی قلبی و سکته ی مغزی را نام ببرید. ۴ مورد.	
دانش	شناختی	از مهم ترین عوامل بروز سرطان را نام ببرید؟	
سازماندهی ارزش ها	عاطفی	تومور بدخیم و تومور خوش خیم را با هم مقایسه کنید.	
ارزش گذاری	عاطفی	آزمایشهای غربالگری ماموگرافی، پاپ اسمیر آزمایش خون به ترتیب بر ای تشخیص کدام سرطانها به کار می روند؟	
درک و فهم	شناختی	چند گام پیشگیری از سرطان را بنویسید؟	
سازماندهی ارزش ها	عاطفی	دیابت نوع یک و نوع دو را باهم مقایسه کنید؟	
دانش	شناختی	چند گام پیشگیری از دیابت را نام ببرید؟	
دانش	شناختی	۵ دسته از بیماری های واگیر را نام ببرید؟	

درس هفتم	بیماری پدیکلوزیس کدام نواحی سر را درگیر می کند؟	شناختی	درک و فهم
	برای جلوگیری از انتقال بیماری هیپاتیت B به دیگر اعضا رعایت چه نکاتی ضروری است؟	شناختی	دانش
	علائم اچ آی وی چیست؟	شناختی	دانش
	برخی از راههای انتقال ویروس اچ آی وی را بنویسید.	شناختی	دانش
	انواع عیوب انکساری چشم را نام ببرید؟	شناختی	دانش
	در مورد پیر چشمی و راههای درمان آن توضیح دهید.	شناختی	درک و فهم
	در هنگام آلوده شدن چشم با مواد شیمیایی چه اقداماتی لازم است؟	شناختی	کاربرد
	۴ مورد از راههای مراقبت گوش را نام ببرید.	شناختی	دانش
	برای جلوگیری از حساسیت پوستی چه اقداماتی لازم است؟	شناختی	کاربردی
	تاثیر دو پرتوی ماورا بنفش UVA و UVB را بر روی پوست باهم مقایسه کنید.	شناختی	ارزشیابی
	برخی موارد مهم در مورد محافظت از مو را نام ببرید؟	شناختی	دانش
	چرا استراحت و خواب کافی یکی از عوامل لازمی حفظ و ارتقای سلامت جسمی و روانی است؟	شناختی	درک و فهم
درس هشتم	چهار عامل اصل ایجاد پوسیدگی دندان را نام ببرید؟	شناختی	دانش
	یکی از عوامل پوسیدگی دندان را به دلخواه توضیح دهید؟	شناختی	درک و فهم
	اقدامات بهداشتی لازم قبل از ازدواج را نام ببرید.	شناختی	دانش
درس نهم	عوامل موثر در باروری زوجین را به دلخواه توضیح دهید.	شناختی	درک و فهم
	سه مورد از توسعه های بهداشتی برای باروری مردان را نام ببرید.	شناختی	دانش
	برای پیشگیری از مشکلاتی مانند اضطراب، خشم و افسردگی لازم است فرد چه مواردی را در خود تقویت کند؟	شناختی	درک و فهم
درس دهم	منظور از عزت نفس چیست؟	شناختی	دانش
	۴ مورد از راهکارهای عزت نفس را نام ببرید.	شناختی	دانش
	اختلاف روانی - رفتاری شایع در دوره ی نوجوانی را نام ببرید. (۴ مورد)	شناختی	دانش
	علائم فشار روانی را نام ببرید؟	شناختی	دانش
	برخی از عوامل زمینه ساز افسردگی در دوره ی نوجوانی را نام ببرید؟	شناختی	دانش
درس یازدهم	نمونه هایی از روشهای خود آرام سازی در هنگام خشمگین شدن را نام ببرید؟	شناختی	دانش

دانش	شناختی	برخی از مضرترین مواد سمی موجود در مواد فانی (سیگار و قلیان) را نام ببرید؟	
کاربردی	شناختی	آمونیاک موجود در سیگار و قلیان چه اثر مخربی بر بدن دارد؟	
درک و فهم	شناختی	فرد مصرف کننده قلیان با چه خطراتی روبرو است؟ توضیح دهید.	
دانش	شناختی	برخی از عواملی که نوجوانان و جوانان را به سوی مصرف مواد دخانی سوق می دهند را نام ببرید. (۵ مورد)	
ارزش گذاری	عاطفی	دود دست دوم و دود دست سوم را با هم مقایسه کنید؟	
دانش	شناختی	برخی از آثار مصرف الکل را نام ببرید؟	
درک و فهم	شناختی	اعتیاد را تعریف کنید.	درس دوازدهم
درک و فهم	شناختی	منظور از وابستگی به مواد چیست؟	
دانش	شناختی	چهار نشانه ی وابستگی به مواد مخدر را نام ببرید؟	
درک و فهم	شناختی	توهم زها را به عنوان ماده ی اعتیاد آور توضیح دهید.	
دانش	شناختی	از جمله عوامل بازدارنده محافظت کننده از اعتیاد را نام ببرید؟	
درک و فهم	شناختی	عوامل موثر در شروع مصرف مواد را توضیح دهید.	
دانش	شناختی	چند مورد از مهارت های مقاومتی در برابر فشار های روانی برای مصرف مواد مخدر را نام ببرید.	
دانش	شناختی	وضعیت بدنی (پوسچر) را تعریف کنید.	درس سیزدهم
دانش	شناختی	طریقه صحیح بلند کردن و حمل بار از روی زمین را بیان کنید.	
دانش	شناختی	ارگونومی چیست؟	
دانش	شناختی	نکات ارگونومی استفاده از کوله پشتی را نام ببرید.	
دانش	شناختی	اصول ارگونومی را توضیح دهید.	
دانش	شناختی	سه سطح پیشگیری از حوادث را بنویسید.	
دانش	شناختی	خطر چیست؟	
دانش	شناختی	علائم ناشی از مسمومیت با مواد شیمیایی را نام ببرید؟	

کاربرد	شناختی	در کار با مواد شوینده در منزل رعایت چه موادی لازم است؟	درس چهاردهم
کاربرد	شناختی	در پاکسازی مواد لامپ های کم مصرف رعایت چه موادی لازم است؟	
دانش	شناختی	آتش سوزی خشک چه نوع آتش سوزی ای است و راه مبارزه با آن چیست؟	
دانش	شناختی	برخی از روش های کاهش احتمال بروز آتش سوزی در منزل چیست؟	
ارزشیابی	شناختی	روش برطرف کردن انسداد خفیف راه تنفسی هوایی را با انسداد کامل تنفس هوایی مقایسه کنید.	
دانش	شناختی	برخی از عوامل مربوط به محیط سقوط را نام ببرید.	

جدول ۵: باتوجه به اینکه بلوم یکی از پیشگامان طراحی و طبقه بندی اهداف آموزشی است او مجموعه اهداف را در سه حیطه شناختی، عاطفی و روانی - حرکتی قرار داده است. با توجه به بررسی اهداف کتاب سلامت و بهداشت، اهداف آموزشی آن بیشتر از ۹۸٪ محتوای کتاب در محدوده ی حیطه ی شناختی قرار می گیرد.

جدول ۶- تحلیل اهداف براساس دیدگاه گلیفورد

متن نوشتاری کتاب درسی سلامت و بهداشت بر اساس خلاقیتی گلیفورد

جمع	ارزشیاب	واگرا	هم گرا	حافظه شناختی	سطوح خلاقیت گلیفورد	
۹۶۸	۹۲	۳	۷۰۴	۱۶۹	فراوانی	متن نوشتاری
۹۹/۹۵	۹/۵۰	۰/۳۰	۷۲/۷	۱۷/۴۵	درصد	

جدول ۶: محاسبه درصد: تعداد جمله ضرب در ۱۰۰ تقسیم به کل جملات
باتوجه به جدول فوق بیشترین درصد متن نوشتاری کتاب در حوزه تفکر همگرا قرار می گیرد.

جدول ۷- تحلیل اهداف براساس دیدگاه گلیفورد

فعالیت کتاب درسی سلامت و بهداشت بر اساس خلاقیتی گلیفورد

جمع	ارزشیاب	واگرا	هم گرا	حافظه شناختی	سطوح خلاقیت گلیفورد	
۱۵۱	۲۰	۶۶	۱۱	۵۴	فراوانی	فعالیت ها

دوین کتفرس ملی مطالعات خانواده و مدرسه

۱۰۰	۱۳/۲	۴۳/۷	۷/۳	۳۵/۸	درصد
-----	------	------	-----	------	------

جدول ۷: با توجه به بیشترین درصد تعلق گرفته به طیف واگرا بیشترین آمار سوالات فعالیت در طیف تفکر واگرا قرار می گیرد. حافظه ی شناختی با فاصله ی کمتری نسبت به بقیه این طیف هم حائز اهمیت است.

۴. نتیجه گیری و پیشنهادات

جهت تحلیل محتوا تمامی جملات، اهداف جزئی ساختار، تصاویر و فعالیت های کتاب به عنوان مورد مطالعه انتخاب شد. تکنیک تحلیل محتوا برای بعد بیرونی کتاب استفاده از ابزار فهرستی پرسشنامه، بررسی وضعیت ظاهری کتاب با استفاده از ابزار فهرستی پرسشنامه، تحلیل اهداف بر اساس طبقه بندی بنجامین بلوم، تحلیل هدف های کلی تربیتی با استفاده از ابزار فهرستی پرسشنامه، تحلیل متن نوشتاری کتاب براساس دیدگاه گیلفورد و تحلیل تصاویر کتاب با استفاده از ضریب I انجام شد. باتوجه به جدول یک که در آن ارتباط طولی محتوای کتاب سلامت و بهداشت با کتابهای سال قبل بررسی شد و این نتیجه بدست آمد که محتوای این کتاب با کتاب های سال قبل ارتباطی ندارد و در کتابهای سال قبل کتابی پیشین از این کتاب محسوب نمی شود. در بررسی جدول ۲. که ارتباط عرضی محتوای کتاب درسی با کتاب های همان سال دوازدهم بررسی شد این گونه برآورد شد که این کتاب هیچ نقش تکمیل کننده ای با کتاب های دیگر در این پایه ندارد و کتاب های مختلف در پایه ی دوازدهم از درجه دشواری یکسانی برخوردار است.

باتوجه به جدول شماره ۳ اهداف کلی تربیتی این بررسی و تحلیل نشان داد که محتوای کتاب سلامت و بهداشت باعث ایجاد انگیزه برای حفظ سلامتی در فراگیران نمی شود با علایق و اهداف آموزشی فراگیران متناسب نیست نیازهای سلامت جسمانی و روانی دانش آموزان را برآورده نمی کند و آنها را از سوق یافتن به سمت اعتیاد باز نمیدارد و لزوما باعث ازدواج صحیح و سالم نمی شود. فقط با رعایت ارگونومی می شود.

باتوجه به جدول شماره چهار که در مورد تحلیل وضعیت ظاهری کتاب است و باتوجه به رای ارزیابان اندازه و مقطع کتاب و طراحی جلد کتاب مناسب ارزیابی شده، اما جنس جلد کتاب مناسب ارزیابی نشده است. ارزیابان از کیفیت صحافی کتاب خیلی کم راضی هستند و محتوای کتاب سلیس و روان نگارش شده است.

باتوجه به جدول شماره پنج تحلیل محتوای کتاب درسی بر مبنای حیطه های سه گانه ی اهداف آموزشی بلوم در سه حیطه شناختی، عاطفی و روانی - حرکتی تمام اهداف جزئی درس به درس بررسی شد و قریب به ۹۸٪ اهداف جزئی در حیطه ی شناختی قرار داشتند. از آنجایی که برنامه ریزان از آنجایی که برنامه ریزان و مولفان کتاب درسی توجه و تاکید بر هر یک از حیطه های سه گانه دارند و بر این اساس اقدام به تهیه و تدوین کتاب ها درسی می کنند. بنابراین طبق تحلیل ما در این کتاب فقط به یکی از حیطه های سه گانه در اهداف جزئی توجه شده و شاید این موضوع و حجم زیاد مطالب کتاب باعث عدم انگیزه و علاقه در فراگیران طبق نظر ارزیابان می شود.

در تحلیل جدول شماره ی شش و تحلیل متن نوشتاری کتاب سلامت و بهداشت از دیدگاه گیلفورد اعمال ذهنی در چهار دسته حافظه شناختی، تفکر همگرا، تفکر واگرا و تفکر ارزشیاب قرار می گیرند. با توجه به اینکه تمامی این چهار بعد مهم بوده و در تحقق اهداف آموزشی مورد توجه قرار می گیرند فاصله ی زیاد تفکر همگرا با اختصاص دادن درصد فراوانی ۷۲/۷ این یک دلیل اساسی برای بی انگیزگی و بی علاقه ی فراگیران نسبت به این کتاب محسوب می شود.

با توجه به جدول شماره هفت تحلیل فعالیت های کتاب درسی بر اساس دیدگاه گیلفورد به این نتیجه رسیدیم که بیشترین طیف سوالات کتاب در طیف تفکر واگرا با درصد فراوانی ۴۳/۷ قرار دارد و بعد از آن بیشترین درصد فراوانی با عدد ۳۵/۸ متعلق به حافظه ی شناختی است.

برای تحلیل محتوای تصاویر کتاب از ضریب درگیری $I=A/B$ استفاده شده است. که در آن a تصاویری بود که در متن توضیحاتی در مورد آن داده شده بود و b تصاویری بود که توضیح و تفسیر آن به عهده ی فراگیر گذاشته شده بود و آن را در فرمول مقابل گذاشتیم. ۲۲۵ تصویر از ۲۴۱ تصویر کتاب دارای توضیح بوده و فقط سه تصویر از ۲۴۱ تصویر دارای توضیح نبوده و توضیح و تفسیر آن به عهده

ی دانش آموز گذاشته شده است. بر این اساس ضریب درگیری یاد گیرنده با تصاویر کتاب سلامت و بهداشت پایه ی دوازدهم یک صدم بدست آمده است. باتوجه به تمام مطالب گفته شده و اینکه دو حیطه از حیطه های بلوم (حیطه روانی - حرکتی و عاطفی) عملا در کتاب درسی غیر فعال است و جز حیطه های مهم و کاربردی محسوب می شود و باعث ایجاد علاقه و تفکر در دانش آموز می شود. همچنین در ادامه جدول گیلفورد هم در مورد تحلیل متن نوشتاری به ما ثابت کرد که قریب ۹۸٪ متن کتاب درسی در حیطه ی تفکر همگرا قرار گرفته که فراگیر با انبوهی از مفاهیم، واقعیت ها و اصول آشنا شده دو آنها را حفظ می کند تا پاسخ صحیح و کلیشه ای بدهد و به حیطه ی تفکر واگرا که باعث بررسی جنبه ها و عوامل مختلف و کشف راه حل های بدیع می شود توجه نشده است و همچنین به چهارمین بعد گیلفورد یعنی تفکر ارزشیاب که باعث تفکر، ارزشگذاری و داوری فراگیر کی شود هم هیچ توجهی نشده است. بر این اساس لازم است مولفان کتاب بر میزان توجه به حیطه های دیگر بلوم و همچنین حیطه های دیگر گیلفورد افزوده و کتاب را از حالت غیر فعال و حفظی در بیاورند. لازم است یاد اور شویم دانش آموزان دوره ی متوسطه قادرند از طریق مطالعه و تفکر راههای جدید برای حل مسئله و انجام امور ارائه نمایند. آنها میتوانند مسئله ای را برای خود تعیین نمایند و برای حل آن به مطالعه و تحقیق بپردازند. برنامه ی درسی این امکان را برای دانش آموزان فراهمی سازد. بنابراین لازم است محتوای برنامه ی درسی طوری انتخاب شود که امکان و فرصت استدلال، استنتاج و سایر فعالیت های ذهنی سطح بالا را برای دانش آموزان فراهم سازد (ملکی، ۱۳۹۸) از این رو پیشنهاد می شود مولفان کتاب درسی با اصلاح و قرار دادن محتوای مناسب و درگیر کننده میزان فعالیت و پویایی در همه ی بخش های کتاب را افزایش داده و به این ترتیب موجب فعالیت و برانگیختگی فراگیران در امر یادگیری شود. همچنین پیشنهاد میشود حجم کتاب را به تقسیم آن در سه سال دوره متوسطه کاسته و فرآیندهای عملی و نمایشی آنرا افزایش دهند.

منابع

- احمدی. محمد. نوری. محمد. (۱۳۹۴). نظریه های یادگیری و روش های تدریس با مرور کلی نظام آموزشی در جهان. حکیم تهران. ۱۲: ۶. صص ۱۱۸-۱۲۹
- تبادار، محمد رضا، ۱۴۰۰، تحلیل محتوای کتاب سلامت و بهداشت پایه ی دوازدهم از نظر میزان درگیری فعال دانش آموزان بر اساس تکنیک ویلیام رومی. دهمین کنفرانس بین المللی روانشناسی، مشاوره و علوم تربیتی.
- دهقانی، مرضیه، تحلیل محتوای کتاب کار و فناوری، مطالعات اجتماعی، فارسی و قرآن پایه ششم ابتدایی از نظر میزان درگیری فعال فداگیران براساس تکنیک ویلیام رومی. فصلنامه علمی پژوهشی پژوهش در برنامه ریزی درسی دوره ی چهاردهم.
- ملکی، حسن، ۱۳۹۸، مبانی برنامه ریزی درسی آموزش متوسطه، تهران، انتشارات سمت.
- میرزابیگی، علی، ۱۳۹۸، برنامه ریزی درسی و طرح درس در آموزش رسمی و تربیت نیروی انسانی، تهران، انتشارات یسطرون.
- Andrzejewski. C. E. & Davis. H. A. (2019). Human contact in the classroom: Exploring how teachers talk about and negotiate touching students. *Teaching and Teacher Education*. 24. 779-794
- Ganguli. S. and Roy. S.K. (2020). Service quality dimensions of hybrid services. *Managing Service Quality*. 20 (5). 404-24
- Hartman, H.J. (2010). Metacognition in Teaching and Learning: an Introduction. *Instructional Science- International Journal of Learning and Cognition*, 26, 1-3

- Li YS, Chen HM, Yang BH, Liu CF. An Exploratory Study of the Relationship Between Age and Learning Styles Among Students in Different Nursing Programs in Taiwan. *Nurse Education Today* 2018;31:18–23
- Metallidou, P., & Platsidou, M. (2019). Kolb's Learning Style Inventory- 1985: Validity issues and relations with metacognitive knowledge about problemsolving strategies. *Learning and Individual Differences*, 18, 114-9.
- Novak, Josef D.(2019). *Metacognitive Strategies To Help Students Learning How To Learn*. Department of Education, Cornell University
- Paris SG, Cross, D.R, & Lipson, M.Y(2020). Informed strategies for learning: A program to improve children s reading awareness and comprehension . *Journal of Educational Psychology*, 76, 1239- 1252
- Santagata. R. & Barbieri. A. (2015). Mathematics teaching in Italy: A cross-cultural video analysis. *Mathematical Thinking and Learning*. 7(4). 291–312.
- Young LE, Paterson BL. (2016) *Teaching Nursing: Developing a Student -centered Learning Environment*. 1sted. New York: Lippincott Williams & Wilkins
- Yazici, Y., & Yazici, G. (2021). The effect of learning styles on the performance of architecture students in structural design courses. 2nd International Conference on New Trends in Education and Their Implications 27- 29 April. Antalya-Turkey. www.iconte.org
- Zoghi M, Brown T, Williams B, Roller L, Jaberzadeh S, Palermo C, et al. Learning style preferences of Australian health science students. *J Allied Health*. 2022